

Bērtin berot valodiņu: par kādu citu latviešu valodas verbālu konstrukciju korpuslingvistikas skatījumā¹

Bērtin berot valodiņu ‘Our language flows like a river’: On another Latvian reduplicative verbal construction from the perspective of corpus linguistics

Mihals Škrabals (*Michal Škrabal*)

Čehu Nacionālā korpusa institūts
Filozofijas fakultāte, Kārļa Universitāte
nám. Jana Palacha 2, Praha 1, 110 00, Čehija
E-pasts: *michal.skrabal@ff.cuni.cz*

Aiga Veckalne

Tulkošanas studiju fakultāte
Ventspils Augstskola
Inženieru iela 101, Ventspils, LV-3601
E-pasts: *aiga.veckalne@venta.lv*

Rakstā aplūkota verbāla latviešu valodas konstrukcija, ko veido darbības vārds un apstākļa vārds pirms tā, turklāt šis adverbs ir atvasināts no tā paša verba, izmantojot piedēkli *-us/-šus-*. Šo arhaisko darinājumu, kas tipisks latviešu tautasdziesmām, lieto arī mūsdienu latviešu valodā, kaut gan ievērojami retāk. Rakstā formulēti dažādi pētījuma jautājumi, arī tādi, kas pārsniedz latviešu valodas robežas – proti, kā šādu konstrukciju tulkot citās valodās. Minētā konstrukcija meklēta pieejamos latviešu valodas korpusos (galvenokārt LVK2018, lvTenTen14, InterCorp lv v13), un iegūtie lietojumi salīdzināti ar aprakstu pašreizējos latviešu valodas avotos – gan gramatikās, gan vārdnīcās. Novirzes no normas šajā rakstā aplūktas deskriptīvi, resp., nevis kā kļūdas, bet gan kā runātāja vēlme panākt īpašu saziņas mērķi, kā arī šīs valodas parādības radoša attīstība mūsdienās. Raksts ir papildināts ar diviem pielikumiem: alfabētiskiem analizēto lemmu sarakstiem kopā ar to biežumu un nelielu fragmentu no iteratīvu konstrukciju datubāzes.

Atslēgvārdi: korpuslingvistika; paralēlie korpusi; deverbālie adverbi; iteratīvas konstrukcijas; frazēmas; latviešu valoda; čehu valoda; CQL vaicājums.

¹ Šis raksts sagatavots ar projekta „Radošums un pielāgošanās spēja kā priekšnosacījums Eiropas panākumiem savstarpēji saistītajā pasaulē” atbalstu („Creativity and Adaptability as Conditions of the Success of Europe in an Interrelated World”, Nr. CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734), ko finansē Eiropas Reģionālās attīstības fonds. Paldies par vērtīgajiem komentāriem un ieteikumiem Dr. Pavelam Štollam (*Pavel Štoll*), Lubomīram Duroškam (*Lubomír Ďuroška*) un abiem raksta recenzentiem.

1. Ievads

Raksts turpina 2019. gada pētījumu, kas tika prezentēts valodniecības konferencē „Linguistics Prague” un krājumā „Valoda: nozīme un forma 10” (Škrabals, Veckalne 2019). Tajā tika aplūkota latviešu valodas verbāla konstrukcija, ko veido darbības vārds un apstākļa vārds pirms tā, turklāt šis adverbs ir atvasināts no tā paša verba, izmantojot piedēkli *-in-/-tin-* (*bēgtin bēgt*, turpmāk tekstā – Xin X). Šo arhaisko konstrukciju, kas tipiska latviešu tautasdziesmām (Zubatý 1894, 23–24; Ozols 1961, 99–107; Gāters 1993, 482), lieto arī mūsdienu latviešu valodā, kaut gan ievērojami retāk. Rakstā tika formulēti dažādi pētījuma jautājumi, tostarp tādi, kas pārsniedza latviešu valodas robežas, piem., kā šādu konstrukciju tulkot citās valodās. Minētā konstrukcija tika meklēta pieejamos latviešu valodas korpusos (LVK2018, lvTenTen14, InterCorp lv v13, Rainis un SENIE); iegūtie lietojumi salīdzināti ar aprakstu pašreizējos latviešu valodas avotos – gan gramatikās, gan vārdnīcās.

Līdzīgu izpēti (tostarp par konstrukcijas lietojuma biežumu) var veikt arī par konstrukciju, kas tāpat primāri izsaka darbības pastiprinājumu. To veido adverbs, kas beidzas ar piedēkli *-us-/-šus-*, un tās pašas saknes verbs (*bēgšus bēgt*, turpmāk tekstā – Xus X). Pētot šo konstrukciju, izmantota tā pati metodoloģija, kas konstrukcijas Xin X aprakstā. Šajā rakstā prezentēti pētījuma rezultāti kvantitatīvā perspektīvā, kā arī apskatīta abu konstrukciju mijiedarbība: kuros gadījumos lieto Xin X un kuros – Xus X.

Pētījumam būtu jāpapildina iepriekšējais, jo tiek ne tikai izmantota identiska un iepriekš pārbaudīta metodoloģija, bet arī iepriekšējā raksta struktūra. Ja nav atšķirību no iepriekšējā pētījuma, atsauce uz to ir īsa (protams, neietekmējot teksta saprotamību), savukārt atšķirīgais tiek īpaši izcelts. Noslēgumā abas parādības tiek salīdzinātas statistiski, un ar šo perspektīvu tiek aprakstīta abu sinonīmisko konstrukciju vieta pašreizējā latviešu valodas ūsusā.

Līdzīgi kā Xin X arī Xus X konstrukcija latviešu valodniecības literatūrā ir aprakstīta visai detalizēti (piem., Endzelīns 1938, 145–146; Endzelīns 1951, 619–623; Ahero et al. 1959, 710–712; Soida 1969, 59–60; Nītiņa, Grigorjevs 2013, 295, 596), taču trūkst šīs parādības kvantitatīva apraksta. Tāpēc raksta mērķis ir konstrukcijas Xus X kvantitatīva analīze. Turklāt tā tiek arī izpildīts viens no turpmāko pētījumu uzdevumiem, kas minēti iepriekšējā Mihala Škrabala un Aigas Veckalnes (2019, 228) raksta noslēgumā (sal. ar Nikoles Nauas (*Nicole Nau* 2019, 24) nolūku: „[...] uzsākt pētījumu par radniecīgu konstrukciju parādībām (a. *cognate-construction phenomena*) baltu valodās, un vispārīgāk – pētīt radniecīgas konstrukciju sintaktiskās reduplikācijas un konstrukciju kā gramatisko parādību kontekstā”).

Papildus tam, tāpat kā iepriekš, autori ir īpaši ieinteresēti izpētīt šīs valodas parādības dzīvotspēju mūsdienu latviešu valodā. Tā definēta ar „lietojuma aktualitātes” koncepcijas palīdzību: to apzīmē „ne tikai šī valodas elementa atkārtošanās, kuru labi atspoguļo biežums, bet arī tā atjauninājumu potenciāls, proti, vai šāda konstrukcija vienmēr novērojama vienādās, samērā stingrās formās vai arī inovatīvi attīstās, parādās jaunā kontekstā, mainās semantiski utt.” (Škrabals, Veckalne

2019, 218). Novirzes no normas ir aplūkotas deskriptīvi, un tajās ir saskatītas nevis kļūdas, bet gan runātāja vēlme panākt īpašu saziņas mērķi, kā arī šīs valodas parādības radoša attīstība mūsdienās, sal. „[Latviešu valodas konstrukcija ..] noteikti ir daļa no radošo valodu lietotāju stilistiskā repertuāra.” (Nau 2019, 23)

2. Izmantotā metode un pētniecības materiāls

Šai rakstā izmantots līdzīgs korpusu kopums kā 2019. gada pētījumā (par šo avotu priekšrocībām un trūkumiem sk. Škrabals, Veckalne 2019, 219):

- 1) „Līdzsvarotais mūsdienu latviešu valodas tekstu korpus LVK2018” (pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/LVK2018>; 12,3 miljoni vārdlietojumu, ieskaitot interpunkciju);
- 2) paralēlā korpusa „InterCorp v13” latviešu-čehu valodas daļa (pieejams: <https://www.korpus.cz/>; 41,3 miljoni vārdlietojumu, sk. arī Čermák, Rosen 2012);
- 3) no Latvijas tīmekļvietnēm lejupielādētais korpus „lvTenTen14” (pieejams: <https://www.sketchengine.eu/>; 657,5 miljoni vārdlietojumu).

Citi korpusa avoti to nelielā apjoma dēļ izmantoti tikai kā papildmateriāli: pētāmā parādība tajos parādās sporādiski, būtiski nepapildinot šā pētījuma datu kopumu (sk. raksta pielikumus).

Lai arī sinhroniskajos korpusos var iestatīt CQL vaicājumu, rodas problēma, jo nevar pienācīgi norādīt konstrukcijas pirmo komponentu atbilstīgi pētījuma vajadzībām, ņemot vērā piedēkļa elementa *-us* potenciālu homonīmiju, nemaz nerunājot par formanta, resp., piedēkļa *-u* homonīmiem (par šo adverbālo formu iespējamo izcelsmi akuzatīva formā sk. Endzelīns 1938, 145–146; 1951, 601–602, 620, 312). Ja to norāda atbilstīgi šīs konstrukcijas formālajai formai, t. i., kā adverbu, kas beidzas ar *-us/-u*, kam seko jebkurš darbības vārds, proti, [word=".+us?" & tag="r.*"] [tag="v.*"], tad, piem., LVK2018 ir 16 198 rezultāti, no kuriem visbiežāk (1621×) ir vērojama bigramma *jau ir*. Ja ierobežotu tikai šīs divas formas (t. i., lemmu *jau* no pirmās pozīcijas un lemmu *būt* no otrās), paliek 3436 rezultāti, no kuriem lielākā daļa neattiecas uz pētījuma mērķi, jo pirmā pozīcija joprojām satur vairākus adverbus, kas nav atvasināti no pamatverba (*tuvu, augstu, nu, vienlaikus, sāņus, laikus, blakus, ārpus* [kļūdaini anotēts kā adverbs] u. c.). Protams, tie ir jāfiltrē manuāli, jo tos nevar atšķirt no adverbiem, kas atvasināti no verbiem. Arī deverbālie adverbi bieži ir leksikalizējušies un tāpēc var parādīties savienojumā ar verbiem, kas neattiecas uz pētījumu (*papildus pilnvarotā, steigšus devās, čukstus atbildēja, neviļus rodas, slepus satiekas*), un, pat ja abiem komponentiem ir tā pati sakne, leksiskais saturs ir dažādi (*izpildīt papildu drošības pienākumus, upīte tecēja līdztekus dzelzceļam, pusvirus atvērti* [logi]). Visi šādi gadījumi jāatsijā, jo tie neveido pētāmo konstrukciju.

Tas rosina jautāt, kas ietilpst un kas vairs neietilpst pētījuma datu kopumā. Šo parādību var aplūkot dažādos veidos: iepriekš minētais CQL vaicājums izmanto formālu aspektu, ar kuru acīmredzami nepietiek, un tas ir vēl jāapskata, izmantojot

funkcionāli semantisku kritēriju. Saskaņā ar aprakstu iepriekš minētajā latviešu valodniecības literatūrā „[š]ie apstākļa vārdi tuvāk raksturo vai pastiprina verbā izteikto darbību no darbības veida viedokļa” (Ahero et al. 1959, 711). Tomēr pastiprinājums šeit nav vienīgā iespējamā semantiskā iezīme, kā pierāda N. Naua (2019, 52), to izmanto arī topikalizācijai un kontrastīvajai fokusēšanai. Turklāt var atsaukties arī uz tautoloģijas jēdzienu (Ozols 1961, 397–408) vai *figura etymologica* (Zubatý 1894, 22nn.) ar šķietamu liekvārdību. Tomēr nevar apstrīdēt, ka savienojumi ar sakni, kas atkārtojas, ir marķēti – gan semantiski, gan stilistiski. Tāpēc, ja vien tas nav nejaušs divu vienas saknes leksēmu tuvums, kas neveido kompaktu (daudzvārdu) vienību (piem., [...] *tad tajā cieši ietin cilvēku un nogulda guļus stāvoklī*, kur adverbs *guļus* saistās ar lietvārdu *stāvoklī* un tikai šis vārdsavienojums precizē verbu *nogulda*), piemērs tika iekļauts pētījuma datu kopumā.

Savukārt diahroniskais aspekts ir kritērijs, kas šajā pētījumā netiek ņemts vērā, tādēļ tiek izlaista dažu adverbiālo atvasinājumu „necaurredzamība”, piem., *neviļus / neviļšus* atvasina no darbības vārda *vēlēt, pusvirus* – no *vērt*, lai gan teorētiski šādas konstrukcijas varētu meklēt. Tas netiek nedarīts, jo autorus galvenokārt nodarbina *mūsdienu* valoda un ūzuss. Noteikti varētu apšaubīt, ka mūsdienu valodu var attēlot Raiņa darbu leksika, taču korpuss „Rainis” tika iekļauts datu kopumā pragmatisku apsvērumu dēļ, jo tā dati ir ērti pieejami. Turklāt nelielā apjoma dēļ tas nav būtiski ietekmējis pētījumu rezultātus. No diahroniskajiem avotiem raksta autori ielūkojušies „Dainu skapī” (turpmāk tekstā – DS) tikai informatīvi, bez mērķa iegūt precīzus datus – tas nav viegli, ņemot vērā dainu daudzos atkārtojumu un/vai variantus (panti ar minēto konstrukciju bieži atkārtojas, un rodas metodoloģisks jautājums, cik reižu tie skaitāmi statistikā). Nobeiguma pārskatā ir arī uzskaitītas lemmas, kas atrodamas DS, taču tās nav iekļautas šī raksta statistikā. Pārsteidz salīdzinoši neliels attiecīgās konstrukcijas tipu skaits, jo īpaši 1. konjugācijas vārdiem, kā arī dažu tādu savienojumu pilnīga neesamība, kas citur ir bagātīgi dokumentēta (piem., *vilkšu(s) vilkt*, ieskaitot prefiksētus variantus, neparādās DS pat vienu reizi). Savukārt nepārsteidz lielāks dažām dainām raksturīgo verbālo kategoriju īpatsvars (sal. ar 2. tabulu turpmāk), piemēram, imperatīvs (*Stāvu stāvi tu, puisīti, / Stāvu tavis duņamais* [...]) vai divdabji ([...] *Ja nedod' gulēdama, / Dodi stāvus stāvēdama*).

Tādēļ, lai iegūtu maksimālo iespējamo datu kvalitāti, par pētījuma pamatu tika ņemts attīrīts konstrukciju saraksts no lielākā avota lvTT, papildus tam arī LVK2018 un IC tika meklētas atsevišķas konstrukcijas, izmantojot īpašus CQL vaicājumus, piem., [word="bēgšus?"] [word=".*bēg.*|. *bēdz.*"], eventuāli arī specificējot iespējamus priekšlikus:

[word="raušus?"]

[word="(aiz|ap|at|bez|caur|ie|iz|ne|pa|pār|pie|no|sa|uz)? (rau|j|rāv) .*"]

Šādā veidā būtu jāatsijā visi attiecināmie rezultāti, kas attiecas uz abiem verba celmiem, iespējamo prefiksu (un, iespējams, atgriezenisku sufiksu); turklāt tā ne vienmēr ir 100% uzticama automātiskā morfoloģiskā anotācija. Iepriekšējā pētījumā, „[ņ]emot vērā šo konstrukciju perifēro lietojumu, kas konstatēts jau iepriekš, CQL

vaicājums tika modificēts šādi: pirmā komponenta nosacījums papildus adverbiem tika paplašināts ar (automātiskās analīzes rezultātā nepareizi marķētu) partikulu (q) un neatpazītām izteiksmēm (x)” (Škrabals, Veckalne 2019, 220). Šobrīd, piem., adverba forma *raušus* ļoti bieži nepareizi apzīmēta kā lietvārda *rausis* daudzskaitļa akuzatīvs. (Tomēr tiek ignorēti iespējamie rezultāti ar formām bez diakritiskajām zīmēm, kuru lvTT ir diezgan daudz.)

Iegūtais gadījumu skaits ir apkopots 1. tabulā (kreisajā pusē norādītas alternatīvās konstrukcijas Xin X – sal. Škrabals, Veckalne 2019, 220; savukārt labajā pusē ir jaunie rezultāti).

Korpuss	Apjoms (miljonos, ieskaitot pieturzīmes)	Galīgais datu kopums (pēc manuālas pārskatīšanas)					
		absolūtais biežums				vārdlietojumu relatīvais biežums (<i>i. p. m.</i>)	
		vārdlietojumi (<i>tokens</i>)		lemmas (<i>types</i>)			
		Xin X	Xus X	Xin X	Xus X	Xin X	Xus X
SENIE	0,9	98	?	59	?	108,53	?
Rainis	2,3	61	13	45	12	26,56	5,66
LVK2018	12,3	31	22	27	15	2,54	1,79
IC (v11/v13)	40,5/41,3	68	14	52	13	1,70	0,34
lvTT	657,5	787	280	193	67	1,20	0,43
kopā		1045	329	257	78		

1. tabula. Xin X un Xus X konstrukciju lietojums latviešu valodas korpusos (vārdlietojumu kopsumma ir biežumu vienkārša summa, savukārt lemmas atsevišķos korpusos var būt vienādas, taču katra lemma jāieskaita tikai vienreiz)

Pirmā būtiskā atšķirība ir saistīta ar šo konstrukciju biežumu: Xin X salīdzinājumā ar Xus X ir vidēji apm. 3,1 reizes biežākas pēc absolūtā gadījumu skaita, resp., ir 3,3 reizes daudzveidīgāka dažādu tipu ziņā. Līdz ar to var uzskatīt, ka mūsdienu ūzusā biežāk lietojama un dzīvotspējīgāka (jo tā ir pieejama daudzveidīgākam verbu sarakstam) ir pirmā konstrukcija, un reālā ūzusā ar Xus X konstrukcijas gadījumiem ir paredzēti tikai daži darbības vārdi (sk. turpmāk 3.2. apakšnodaļā).

3. Pētījuma jautājumi un rezultāti

Ņemot vērā abu konstrukciju paralēles, ir sagaidāms līdzīgs atspoguļojums valodā, tāpēc pētījuma jautājumi paliek nemainīgi, resp., tie balstās uz hipotēzēm, kas izriet no iepriekšējā pētījuma rezultātiem (sal. Nau 2019, 24).

Pirmām kārtām tika apskatīta kontrastīva perspektīva, proti, kā šādu konstrukciju pārtulkot čehu valodā, resp., kuri alternatīvi izteiksmes līdzekļi čehu valodā,

kur nav formāli līdzīgu konstrukciju, atbilst pētāmajai latviešu valodas konstrukcijai (sal. Zubatý 1894, 24). Lai iegūtu reālus un uzticamus empīriskus datus, šīs tulkojuma atbildmes tika meklētas paralēlajā korpusā IC (tā latviešu-čehu daļā), kurš parāda ievērojami mazāku pētāmās konstrukcijas biežumu, salīdzinot ar Xin X konstrukciju (14 sal. ar 68, visi vārdlietojumi ir sastopami tikai daiļliteratūras darbos); pārstāvētas šādas astoņas dažādas formas: *braukšus*, *kliegšus*, *lūgšus* / *lugšus*, *nešus*, *raušus*, *skriešus*, *stāvus*, *vilkšus*. Lai gan tika pētīts patiešām neliels paraugs, no tā tomēr var gūt priekšstatu attiecībā uz šā izteiksmes līdzekļa atbildmi. Vismaz sešos gadījumos tie ir čehu valodas oriģināli (vēl viens piemērs ir no Jaunās Derības), kur darbības vārds netiek nekādi pastiprināts, tomēr latviešu valodas tulkotājs ir izvēlējis konstrukciju Xus X, piem.:

- (1) čeh.: *Juraj se trochu mračí: což jsem já panský správčík, abych jezdil vozem obhlížet pole?* > latv.: *Jurajs sarauc pieri: vai es esmu kunga vagars, ka man braukšus jābrauc aplūkot pļavas?* (IC, K. Čapeks)
- (2) čeh.: *Než mohla dokončit, co jí tanulo na mysli, pan rada téměř ('gandřiz') přiběhl a nesl misál v deskách z růžového sametu.*
> latv.: *Iekams viņa bija paspējusi pabeigt, ko domājusi, gandrīz skriešus atskrēja padomnieka kungs, nedsams lūgšanu grāmatu sārta samta vākos.* (IC, J. Škvoreckis)

Tikai vienu reizi latviešu valodas atbildmes marķētie varianti atbilda avottekstam (cits gadījums ir diskutējams), kad tika izmantots marķēts verbs *upalovat* ('ātri mesties skriešus'):

- (3) čeh.: *Marně přede mnou Milde upaloval po schodech, dohonil jsem ho dřívě, než se octl dole v síni.*
> latv.: *Neko nelīdzēja, ka Milde man pa priekšu skriešus noskrēja pa trepēm, es viņu tomēr panācu, iekams viņš vēl bija ticis līdz priekšnamam.* (IC, J. Havlíček)

Savukārt latviešu-čehu valodas tulkotāji vienmēr tulkojuši konstrukciju ar pastiprinājuma elementu (adverbu vai partikulu):

- (4) latv.: [...] *jo melnās acis zvēroja, sejas bija tādas kā nosūbējušas, bet mati vai stāvus stāvēja no naida dzirkstelēm kā augstsprieguma vadi.*
> čeh.: [...] *neboť černé cikánské oči sršely, obličej měla potměnlý a vlasy jí z jiskřiček nenávisť div nestály na hlavě jako dráty vysokého napětí.* (IC, I. Ābele)
- (5) > latv.: *Atdeva tikai pēc nedēļas, kad Edīte lugšus palūdza.* [Visticamāk, tā ir kļūda, kas radusies, digitalizējot avottekstu un neierakstot diakritisko zīmi – raksta autoru piezīme.]
> čeh.: *Vydal jí je až za týden, když moc prosila.* (IC, A. Bels)

Pētījuma gaitā arī pārbaudīts, ar kuriem darbības vārdiem var izveidot šādu konstrukciju. Pirmkārt, īsākas formas ir senākas, taču jau J. Endzelīna laikā tās tika izmantotas retāk, un savstarpējā konkurencē tās apsteidz garākas formas. Turklāt

dažām formām, kas beidzas ar *-šus*, vienīgais iespējamais ir tieši garākais variants (Endzelīns 1951, 622; Ahero et al. 1959, 711). To apstiprina arī pētījuma dati, kur īso formu nav, izņemot *guļu*:

(6) *Es guļu iegulies sūnu bedrītē blakus patšautenei.* (lvTT, vip.lv)

Otrkārt, konstrukciju veido ievērojami ierobežots darbības vārdu skaits: iepriekšējo reizi datu kopumā bija 257 tipi (Škrabals, Veckalne 2019, 228–230), šoreiz tikai 78 tipi (sk. pielikumu), no kuriem 48 pētījuma datos ir fiksēti tikai vienu reizi. Pašu adverbiālo formu ir vēl mazāk, jo tās bieži ir saistītas ar vairākiem atvasinātiem vārdiem ar tādu pašu celmu (prefiksāli, atgriezeniski), proti, šīs 25 formas: *braukšus, guļu / guļus, jāšus, kliegšus, kniebšus, kopus, līdztekus, līšus, lūgšus, nešus, pamīšus, pārmaiņus, peldus, pusskriešus, rāpus, raušus, sēdus, skriešus, stāvus, steigšus, stumšus, tecīņus, tupus, vešus, vilkšus* (adverbiālo formu, kas beidzas ar *-in/-tin*, bija 167). Dažas adverbiālas formas var saistīties ar vairākiem vārdiem (neieskaitot tos prefiksālos un atgriezeniskos), no kuriem viens ir atvasināts no otra: *guļus* (..) *gult(ies) / gulēt, rāpus* (..) *rāpt(ies) / rāpot, raušus* (..) *raut(ies) / raustīt, sēdus* (..) *sēdēt / (..)sēdināt*. ((..)) aptver jebkuru prefiksu, (*ies*) atgriezeniskās formas. Tā, piem., ieraksts (..) *rāpt(ies)* aptver šīs lemmas no mūsu datiem: *izrāpties, norāpt, norāpties, rāpties* un *uzrāpties*.

Lielākā daļa verbu pieder pie 1. konjugācijas, savukārt *mainīt(ies), nomainīt, pildīt, piepildīt, peldēt, pasēdēt, nosēdināt, stāvēt, tecēt, tupēt* – pie 3. konjugācijas; tikai verbs (*ie*) *rāpot* ir 2. konjugācijā. Tomēr lielākā daļa konstrukciju ir atrodamas ļoti reti (pat vislielākajā korpusā, kura lielums pārsniedz pusmiljardu vārdu, tikai dažas reizes vai pat vienreiz). Tādējādi tas vairāk norāda uz šīs parādības potenciālu mūsdienu latviešu valodā, nevis reālo ūzusu. Ar pietiekamu gadījumu skaitu ir atrastas tikai šādas konstrukcijas: *lūgšus* (..) *lūgt(ies)*, *nešus* (..) *nest, raušus* (..) *raut(ies)*, *skriešus* (..) *skriet, vilkšus* (..) *vilkt*. Tām ir lielāks vienību biežums lvTT, turklāt tās ir atrastas arī citos korpusos, un tās arī visvairāk variējas verbu kategoriju un atvasinājumu ziņā. Autori uzskata, ka šie vārdsavienojumi ir prototipiski konstrukcijas Xus X piemēri, un atbilstīgi tiem var pēc analogijas veidot konstrukcijas ar citiem vārdiem (piem., tādi *hapax legomena* kā *kniebšus kniebt* vai *peldus peldēt*). Salīdzinot ar adverbiālām formām, kas beidzas ar *-(t)in*, formas ar piedēkli *-(š)us-* daudz biežāk ir savienojumā ar citiem vārdiem, funkcionēdamas kā parasti veida apstākļa vārdi, piem., sal. IC forma *skriešus* 40 reizi (no 44 vārdlietojumiem) saistīta ar verbu *mesties, rāpus* sešas reizes (no 17) ar *līst* utt. Tas liecina par šo formu lielāku leksikalizācijas pakāpi kā formām ar *-(t)in*.

No verba kategorijām visbiežāk ir sastopamas pagātnes formas (vairāk nekā divas piektdaļas) kopā ar tagadnes formām (viena ceturtdaļa); dominē 3. personas formas (gandrīz trīs piektdaļas), no verba izteiksmēm indikatīvs (gandrīz trīs ceturtdaļas). Katras kategorijas biežuma sadalījums ir apkopots 2. tabulā, aiz kuras citēta virkne piemēru, kas apliecina konstrukcijas Xus X dzīvīgumu latviešu valodā.

(7) *Labi, ka es no pieminētajām skalbēm laivu neizstūmu stumšus, bet gan airējot.* (lvTT, mezmalaslaivas.lv)

Verba kategorija		Biežums (no visām formām mūsu datu kopumā, N=329)	Piemēri šajā rakstā
laiks (vienkāršā un saliktā)	pagātne	138 (41,9%)	(2)–(6), (8)–(9), (21)–(23)
	tagadne	83 (25,2%)	(11), (12)
	nākotne	18 (5,5%)	(13)
persona (abos skaitļos)	3.	193 (58,7%)	(2)–(5), (12), (21)–(22)
	1.	38 (11,6%)	(6)–(7), (11), (23)
	2.	10 (3,0%)	(9), (14)
izteiksme	indikatīvs	240 (73,0%)	(2)–(5), (13)–(14), (22)–(23)
	debitīvs	26 (7,9%)	(1), (20), (25)
	kondicionālis	11 (3,3%)	(9)
	imperatīvs	1 (0,3%)	(14)
	relatīvs	0	–
citi	infinitīvs	40 (12,2%)	(15)
	divdabji	13 (4,0%)	(10)–(11), (24)
	ciešamā kārtā	1 (0,3%)	(11)
	negācija	2 (0,6%)	(13)
	-šana	1 (0,3%)	(16)

2. tabula. Xus X konstrukcijas statistika verbu kategoriju ziņā (sal. Nau 2019, 38)

- (8) *Tagad jums ir labi, Vidiņa kungs, jūs ar visiem esat kopā, bet toreiz jūs esat **rāpus rāpojis** “cekā”, raudādams, lai neslēdz ārā... (Saeima, A. Rubins)*
- (9) *Mani, lai ar strikiem **vilkšus vilktu**, nepiespiedīs piedalīties kurināšanas kampaņā, ka tiesneši dzīrušies sev piespriet pārmēru lielas algas. (lvTT, la.lv)*
- (10) *Kuru, neraugoties uz ik mēnesi maksātajiem tūkstošiem, var vai **lūgšus lūdzoties** mest nopakaļ, bet ikviens sevi kaut cik cenošs speciālists [...] vienalga paliks pie sava [...] (lvTT, delfi.lv)*
- (11) *Piebraucu it kā pareizajā adresē, zvanu vēlreiz – tiek pavēstīts kods, tad vēl viens kods, tad jau stiepu rokas pie zvanu pogas un... gandrīz **raušus** tieku **ierauts** iekšā. (lvTT, sexriga.lv)*
- (12) *Un tā tūliņ viens paliek pie trauka likteni vērot, otrs paķer smago milnu un **velk vilkšus**, ko tik māc, cik ātri vien varēdams, pie Lāču Krišus atpakaļ. (lvTT, baltuklubs.lv)*
- (13) *Nekā nebūs – es tuos kā jātnieks zirgā, nesagaidīsi, **raušus nenorauši**. (lvTT, diena.lv)*
- (14) *Ko man jūsu prastā balle? **Lūgšus lūgsat** – nespēlēšu. (Raimis, Spēlēju, dancoju)*

- (15) *Cauri meldriem pa laipu ceļš aizved uz īstu melno pirti, kas celta no sakritušiem zariem un melnzemes. Tik zema, ka tikai **līšus** var **ielīst**, krāsns vietā akmeņu krāvums, bet es noticu Rihardam, kad viņš apgalvo: [...]* (lvTT, lffb.lv)
- (16) *Mājās Edgars bija izdomājis sava veida atpūtu kopā ar vēl diviem līdzzinātājiem, bet Vitai pārrodoties mājās, vakars turpinājās ar dziedātām dziesmām un jaunkundzes **nešus aiznešanu** uz Vecrīgu, kur, apvienojoties ar KOM tika pabūts gan Frančos, gan Alā, gan Pulkvedī, bet, kas tur īsti notika, lai paliek Gribuļu starpā.* (lvTT, tumblr.com)

Rakstā aplūkotajā valodas materiālā atrodami arī vairāki īpatnēji adverba ar -us lietojuma gadījumi, kas nepārprotami norāda uz teksta oriģinalitāti un vienlaikus piešķir lielāku intensitāti aprakstītajai darbībai:

- (17) *Mana agrākā atmiņa ir no Bedres – no dubļainā tuneļa, kas veda (nē – vilka) lejup, pa kuŗu **tupus rāpus krišus gāšus velšus** triecos lejup, nobrāzdams ceļus, sakozdams mēli, maldams starp zobiem pilnu muti zemes, sakašādams dubļus aiz nagiem, atlauzdams nagus, saskrambādams vaigus, ar zilumiem apdauzīdams sānus, lejup prom no kuces siltās smakas uz aukstu, mitru pazemi.* (LVK2018, J. Rozītis)
- (18) *Atjaunotā Latvijā. Avīzes Rīts redaktors Rabācs **rāpsies rāpdams rāpus rāpos**, bet tas jau vairs pie tautas neskaitīsies.* (lvTT, zagarins.net)

Savukārt (19) piemērā apvienotas abas konkurējošās adverbālās formas, aizstājot verba elementu:

- (19) *JA JŪRAS ĒRGLIS asina spalvas un ūdens saimēm savu kažoku rāda, tad veselu cilšu soļiem, **skrietin skriešus**, tiek gaidīta bēda, un saule noiet dibenā, padarīdama jūru dzeltenu un virsu mutuļojošu.* (LVK2018, J. Einfelds)

Šajā pētījumā autorus interesējusi arī leksēmu leksikogrāfiskā apstrāde. Gandrīz visas adverbālās formas ir atrodamas skaidrojošajā vārdnīcā „Tēzaurs.lv”, īsāki varianti tur parasti tiek apzīmēti kā apvidvārdi (bet arī, piem., *kliegšus*) un ir fiksēta arī iespējamā formu homonīmija, piem., *guļu* (apstākļa vārds, apvidvārds) *guļus*, kā arī iespējamā vārdforma no *guļa!* vai *gulēt!* (ar atsaucēm uz attiecīgajiem šķirkļiem). Konstruktijas primārā pastiprināšanas funkcija bieži tiek norādīta kā atsevišķa nozīme, piem., *līšus* (apstākļa vārds) 1. Lienot; 2. Savienojumā ar verba *līst* formām vai to atvasinājumiem izsaka darbības pastiprinājumu.

„Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcā” (Zuicena, Roze 2003–2019), kurā ir mazāks šķirkļu skaits (vairāk nekā 45 tūkstoši šķirkļi), ir norādīti tikai garākie varianti (no biežāk sastopamajiem trūkst *raušus* un *skriešus*), izņemot kopīgo lemmu *tupus/tupu*, kas tomēr neattiecas uz pētāmo konstrukciju.

No iepriekšējā M. Škrabala un A. Veckalnes (2019) pētījuma tiek atkārtota iespēja apstrādāt attiecīgo konstrukciju (taču tikai tās visbiežāk izmantojamās variantus), kurai ir izteikti idiomātisks raksturs, kā vairākvārdu vienību (sal. 4. nodaļā minēto iteratīvu konstrukciju datubāzi – Xus X kā apakššķirklis).

Pēdējais pētījuma jautājums ir šāds: vai starp konstrukcijas Xus X komponentiem var iekļaut kādu citu teikuma locekli? Tikpat interesanti ir tas, vai var mainīt konstrukcijas komponentu kārtību. 2019. gada pētījumā šis jautājums gan netika uzdots, un rezultātus, visticamāk, varētu pārskatīt, kaut arī bez būtiskām izmaiņām. Josefa Zubatija (*Josef Zubatý*) minētais gadījums (*kā vilkšus kāds tur pievilktu* – Zubatý 1894, 24) norāda, ka konstrukcijas komponentiem nav jābūt blakus. Tomēr tiem jāveido daudzvārdu konstrukcija, tādēļ šai pētījumā nav aplūkoti tādi gadījumi kā, piem., *Pēc izrādes viņš skriešus pārrodas mājās un ieskrien gultā*.

Turklāt izveidoto CQL vaicājumu nevar viegli mainīt, pievienojot ievietotās pozīcijas starp konstrukcijas komponentiem, un, iespējams, pretējā secībā: Vaicājuma (`[word=".+us?" & tag="r.*"] [] {0,2} [tag="v.*"] | ([tag="v.*"] [] {0,2} [word=".+us?" & tag="r.*"])`) gadījumā „LVK2018” tika iegūti 50 370 rezultāti (sal. ar sākotnējiem 16 198). Pat ja pētījumā tiktu ņemti vērā tikai garāki varianti (`[word=".+us"]` bez jautājuma zīmes), tiktu iegūti 8402 rezultāti. Tādēļ vislabāk būtu apstrādāt atsevišķas adverbiālās formas kā atslēgvārdus un manuāli analizēt to tuvumā esošos vārdus gan kreisajā, gan labajā pusē, turklāt ne tikai tiešā tuvumā, bet arī tālāk (ja ir tūkstošiem rezultātu, var izmantot pozitīvus filtrus, kad atslēgverba tuvumā tiek meklēta atbilstīga darbības vārda sakne). Tikai šādā veidā tika iegūti turpmāk redzami gadījumi, kur starp konstrukcijas komponentiem iespējami pat četri vārdi:

- (20) *Nogurums baigs, ka vilkšus aiz matiem šodien būs jāvelk sevi laukā.* (lvTT, delfi.lv)
- (21) *Oļiņiete iešāvās kā bulta iekšā un iznesa viņu, tāpat dīcošu, nešus ārā; bet, klēpī sēdot, viņam tikko nemetās kājas pie zemes.* (lvTT, viestursrudzitis.lv)

Galvenokārt tomēr tiek ievietots viens vārds, visbiežāk palīgverbs (*gandrīz raušus tieku ierauts iekšā*) vai modāls verbs (*vecākus ne lūgšus nevar pielūgties uz skolu atnākt; Tik zema, ka tikai līšus var ielīst*), bet reizēm arī citi vārdi (sk. (23) piemēru ar adverbu).

Attiecībā uz vārdu secību nemarkēta tā ir Xus X; dažos gadījumos tomēr parādās arī apgrieztā secība. Visvairāk tai līdzinās konstrukcija ar formu *skriešus* (..) *skriet*: no 72 gadījumiem 12 reizes šis vārdu salikums ir apvērsts:

- (22) *Kāds atēnietis, kas vēlējās ātrāk aiznest saviem līdzpilsoņiem priecīgo uzvaras vēsti visu 42 kilometru lielo attālumu no Maratonas līdz Atēnām noskrēja skriešus.* (lvTT, ordo-clan.com)
- (23) *Itālijai gan izskrējām cauri skriešus.* (lvTT, aptieka.lv)

Arī konstrukcijai *stāvus stāvēt* un *līšus* (..) *līst* ir spēcīga apgrieztās secības tendence: no pieciem gadījumiem tā ir tāda četras reizes (atšķiras vienīgi (24) piemērs), resp., piecas reizes no desmit:

- (24) *To pārbauda kāds īpaši šim uzdevumam izraudzīts priesteris, gan vērsim stāvus stāvot, gan uz muguras guļot; [...]* (lvTT, aliens.lv)

- (25) *Pati ejas ieeja gan ir tik stipri aizbrukusi, ka tajā jālien līšus, un nezinātājam grūti atrodama.* (lvTT, visitligatne.lv)

4. Secinājumi un nākotnes perspektīvas

Pētījums apliecina, ka konstrukcija Xus X ir retāk izmantojams valodas elements, kas atrodas mūsdienu valodas pašā perifērijā (to apliecina zemas *i. p. m.* vērtības, kā arī lielais *hapax legomenon* skaits). Tomēr tas ir dzīvs izteiksmes līdzeklis, kas turklāt elastīgs attiecībā uz jauninājumiem un izmaiņām, kas galvenokārt tomēr nozīmē novirzi no normas. Taču raksta autori uzskata latviešu dzimtās valodas runātājus par lietpratīgākiem valodas lietotājiem, kuri ar lietojuma jauninājumiem īsteno noteiktus saziņas mērķus, pat ja tā ir tikai īpaša viņu runas iezīme.

Abas konstrukcijas atšķiras ar leksiskā satūra ierobežojumu: Xus X ir paredzēta tikai dažiem vārdiem, kas galvenokārt pieder pie 1. konjugācijas, ļoti reti to var veidot citi verbi (kopējais rezultātu skaits 329 vārdlietojumi / 78 tipi pētījuma datu kopumā, turklāt 48 no tiem ir sastopami tikai vienu reizi). Daži verbi var veidot abas struktūras, bet to nav daudz, un tos var pilnībā uzskaitīt sarakstā (divpunkte apaļajās iekavās te apzīmē potenciāli iespējamu priedēkli): *bēgtin / bēdzin* (..) *bēgt* – *bēgšus* (..) *bēgt*, *kliegtin kliegt* – *kliegšus* (..) *kliegt*, *līstin / lītin* (..) *līst* – *līšus* (..) *līst*, *lūgtin* (..) *lūgt(ies)* – *lūgšus* (..) *lūgt(ies)*, *nestin nest* – *nešus* (..) *nest*, *rautin* (..) *raut(ies)* – *raušus* (..) *raut(ies)*, *skrietin skriet* – *skriešus* (..) *skriet*, *steidzin / steigtin steigt(ies)* – *steigšus* (..) *steigties*, *stumtin stumt* – *stumšus* (..) *stumt*, *vilkutin* (..) *vilk(ies)* – *vilkšus* (..) *vilk*.

Dažiem vārdiem Xin X konstrukcija vispār netika atrasta, un uz to var attiecināt morfoloģiskus ierobežojumus: *braukšus braukt*, *guļus iegulties*, *jāšus* (..) *jāt*, *kniebšus kniebt*, *kopus kopt*, *pamišus mīties*, *pārmaiņus* (..) *mainīt(ies)*, *peldus peldēt*, *pusskriešus* (..) *skriet*, *rāpus* (..) *rāpot* / (..) *rāpties*, *sēdus nosēdināt / pasēdēt*, *stāvus stāvēt*, *teciņus tecēt*, *tupus tupēt*, *vešus* (..) *vest*.

Tādēļ Xus X konstrukciju var uzskatīt par mazāk izplatītu marķētu alternatīvu (jau marķētajai) Xin X konstrukcijai, un tās reālais ūzuss aprobežojas ar dažiem darbības vārdiem, kas skaidri apliecina arī tās frazeoloģisko raksturu.

Atšķiras arī abu adverbu grupu leksikalizācijas pakāpe: formas, kas beidzas ar *-(š)us*, daudz biežāk lietotas neatkarīgi, t. i., savienojumā ar citiem vārdiem, ārpus Xus X konstrukcijas.

No trim iespējamajiem pētījuma virzieniem, kas tika formulēti iepriekšējā pētījuma noslēgumā, ir izpildīts 2. mērķis, proti, ir veikts līdzīgs pētījums par alternatīvu konstrukciju Xus X, turklāt tā rezultāti atbilst iepriekšējiem pieņēmumiem – abas konstrukcijas ir ļoti līdzīgas biežuma ziņā un semantiski / funkcionāli, un nav pārsteidzoši, ka abas konstrukcijas uztver kā sinonīmus, tostarp pat leksikogrāfijas rokasgrāmatās (*bēgšus* (..) 2. Savienojumā ar verba *bēgt* formām izsaka darbības intensitātes pastiprinājumu; *bēgtin*).

Tādēļ paliek vēl divi mērķi: papildināt šo pētījumu ar citām vairākverbu konstrukcijām, ņemot vērā līdzīgus pētījumus (ne tikai) Latvijā un Čehijā, kā arī ar

citām Eiropas valodām. Abos aspektos ļoti palīdzējis jau minētais Nikoles Nauas pētījums, kas uzsver paralēles starp vācu, somu un igauņu valodu; attiecas arī uz lietuviešu valodu. Saistībā ar N. Nauas iteratīvo konstrukciju aprakstu latviešu valodā, kā arī, pamatojoties uz datiem no abiem autoru pētījumiem, tiek veidota iteratīvu konstrukciju datubāze (sk. raksta 2. pielikumu). Datubāze pagaidām ir vērsta uz latviešu valodu kā avotvalodu, resp., čehu valoda ir viena no tās mērķvalodām, bet tai var ērti pievienot arī jebkuru citu valodu. Papildus semantiskai daļai un biežuma datiem tai būtu jāsniedz galvenokārt autentiski šo konstrukciju lietojuma piemēri atsevišķiem vārdiem un – ideālā gadījumā – to svešvalodu atbilstes (no paralēlajiem korpusiem, piem., IC). Vārdnīcas izveides mērķis ir maksimāls pilnīgums: tās šaurajā orientācijā uz diezgan specifisku verbālo konstrukciju grupu ir lietderīgi nodrošināt maksimālu attiecīgās parādības pārklājumu mūsdienu ūzusā, pat ja ir runa par ļoti specifiskiem gadījumiem. Plašākā kontekstā var veikt pēc iespējas pilnīgāku iteratīvo konstrukciju ar verbālo komponentu kartēšanu kopumā, turklāt vārdnīca varētu saturēt simtiem verbālo šķirķļu jeb tūkstošiem apakššķirķļu, kas nodrošinātu īpašu piekļuvi leksiskajam materiālam un vienlaikus specifisku šķirķļa uzbūvi. Autori saskata tās iespējamo lietojumu kā rīku lingvistiskajā izpētē, jo īpaši didaktikas jomā (mācību materiālu izstrādē), un tā noteikti būtu noderīga tulkotājiem un tulkiem.

Saīsinājumi un apzīmējumi

a.	angļu valoda
CQL	<i>Corpus Query Language</i> ‘korpusa vaicājuma valoda’ (a.)
čeh.	čehu valoda
DS	<i>Dainu skapis</i>
IC	paralēlā korpusa <i>InterCorp v13</i> latviešu-čehu valodas daļa
i. p. m.	<i>instances per million</i> ‘vārdlietojumi uz miljonu’ (a.)
latv.	latviešu valoda
LVK2018	<i>Līdzsvarotais mūsdienu latviešu valodas tekstu korpus LVK2018</i>
lvTT	Latvijas tīmekļvietņu korpus <i>Latvian Web 2014 (lvTenTen14)</i>
Rainis	<i>Raiņa darbu korpus</i>
SENIE	<i>Latviešu valodas seno tekstu korpus</i>
Xin X	<i>bēgtin bēgt</i> tipa konstrukcija
Xus X	<i>bēgšus bēgt</i> tipa konstrukcija

Avoti

1. *Dainu skapis*. Pieejams: <http://dainuskapis.lv/>
2. *Emuāri. Latviešu valodas emuāru korpus*. 2015. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpus.lv/id/Emu%C4%81ri>
3. *Latvian Web 2014 (lvTenTen14)*. Pieejams: <https://www.sketchengine.eu/>
4. Lazar, Maria, Škrabal, Michal, Vavřín, Martin. 2018. *Korpus InterCorp – lotyština, verze 11 z 19. 10. 2018*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Pieejams: <http://www.korpus.cz>

5. *Līdzsvarotais mūsdienu latviešu valodas tekstu korpuss (LVK2018)*. 2018. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/LVK2018>
6. *Raiņa darbu korpuss*. 2018. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.nosketch.korpuss.lv>
7. *Saeima. Latvijas Republikas 5.–12. Saeimas sēžu stenogrammu korpuss*. 2013. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/Saeima>
8. *Latviešu valodas seno tekstu korpuss*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, LU HZF Baltu valodu katedra, LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/Senie>
9. *Tezaurs.lv*. 2009–2019. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv>
10. Zuicena, Ieva, Roze, Anitra (red.). 2003–2019. *Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts. Pieejams: <https://tezaurs.lv/mlvv/>

Literatūra

1. Ahero, Antonija et al. 1959. *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I. Fonētika un morfolģija*. Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
2. Čermák, František, Rosen, Alexandr. 2012. The case of InterCorp, a multilingual parallel corpus. *International Journal of Corpus Linguistics*. 3, 411–427. DOI: <https://doi.org/10.1075/ijcl.17.3.05cer>
3. Endzelīns, Jānis. 1938. *Latviešu valodas skaņas un formas*. Rīga: Latvijas Universitāte.
4. Endzelīns, Jānis. 1951. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
5. Gāters, Alfrēds. 1993. *Lettische Syntax. Die Dainas*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
6. Nau, Nicole. 2019. The Latvian continuative construction runāt vienā runāšanā ‘talk in one talking’ = ‘keep talking’. *Baltic Linguistics*. 10, 21–63. DOI:10.32798/bl.360
7. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). 2013. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
8. Ozols, Arturs. 1961. *Latviešu tautasdziesmu valoda*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
9. Soida, Emīlija. 1969. *Adverbs un adverbēšanās mūsdienu latviešu valodā*. Rīga: Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte.
10. Škrabals, Mihals, Veckalne, Aiga. 2019. Bērtin bēru valodiņu: par kādu latviešu valodas verbālu konstrukciju korpuslingvistikas skatījumā. *Valoda: nozīme un forma*. 10, 217–231. DOI: 10.22364/vnf.10.17
11. Zubatý, Josef. 1894. *O alliteraci v písničích lotyšských a litevských*. Prága: Věstník královské české společnosti nauk.

Summary

In our paper we describe a specific, Latvian two-word construction consisting of a verb preceded by an adverb derived from the same verb by the suffix *-us/-šus-* (e.g., *bēgšus bēgt* ‘run for one’s life’). We are interested in how a given language element, apparently

archaic and typical of Latvian folk songs (*dainas*), is used in today's language. We search for the construction in the available Latvian corpora (chiefly LVK2018, lvTenTen14 and InterCorp lv v13) and compare the resulting occurrences with a description in the current Latvian linguistic sources: both grammars and dictionaries. Deviations from the norm are treated descriptively in this article, as the speakers' aim is to achieve a communication goal rather than their mistakes, as well as the creative development of this construction up to the present. The article is supplemented with an appendix: alphabetic lists of analysed lemmas along with their frequency and the fragment from the database of reduplicative constructions.

Keywords: corpus linguistics; parallel corpora; deverbal adverbs; reduplicative constructions; phrasemes; Latvian language; Czech language; CQL query.

1. pielikums

Alfabētiski analizēto lemmu latviešu valodas korpusos saraksti kopā ar to biežumu (izcelti ir darbības vārdi, kas pieder pie 2. vai 3. konjugācijas; ar zvaigznīti apzīmētas autoru izlabotās kļūdaini marķētās lemmas; ar jautājuma zīmi neprecīzas lietojuma formas, kas, iespējams, radušās drukas kļūdu dēļ u. tml.; abu konstrukciju kopējie saraksti ir pieejami arī *Microsoft Excel* formātā visiem interesentiem pēc pieprasījuma.)

„Dainu skapis” (210 vārdlietojumi / 26 lemmas): *bēgšus bēgt 15, braukšus braukt 6, **guļu gulēt 4, guļus gulēt 2**, jāšu jāt 2, jāšu sajāt 2, jāšus atjāt 1, jāšus jāt 14, jāšus pārjāt 1, lūgšus lūgt 48, **rāpu rāpačot 1, rāpu rāpāties 1, rāpu rāpuļot 1, sēdus sēdēt 4, stāvu nostāvēt 1, stāvu pastāvēt 7, stāvu stāvēt 56, stāvus stāvēt 7, stumšus stumt 6, **teciņu tecēt 1, teciņus aiztecēt 1, teciņus tecēt 24, teciņus uztecēt 1, tupus tupēt 1, tupus tupināt 1*****, vešus vest 2

„Emuāri” (9 vārdlietojumi / 6 lemmas): ***guļus gulēt 1**, lūgšus lūgties 2, rāpus rāpāties 1, **skriešus izskriet 1, skriešus skriet 2, steigšus steigties 2***

„InterCorp v13 lv” (14 vārdlietojumi / 13 lemmas): *braukšus braukt 1, kliegšus izkliegt 1, lūgšus lūgties 1, [?]lūgšus palūgt 1, nešus aiznest 2, nešus nest 1, raušus pieraut 1, skriešus atskriet 1, skriešus noskriet 1, skriešus skriet 1, **stāvus stāvēt 1**, vilkšus izvilk 1, vilkšus vilkt 1*

„LVK2018” (22 vārdlietojumi / 15 lemmas): *bēgšus bēgt 2, jāšus pārjāt 1, nešus aiznest 2, pamīšus mīties* 1, **rāpus rāpot 1**, rāpus uzrāpāties 1, raušus apraut 1, raušus paraut 2, **sēdus nosēdināt 1**, skriešus aizskriet 2, skriešus izskriet 1, skriešus skriet 1, skriešus uzskriet 2, **stāvus stāvēt 2**, vilkšus vilkt 2*

„lvTenTen14” (280 vārdlietojumi / 67 lemmas): *bēgšus aizbēgt 1, bēgšus bēgt 3, braukšus braukt 9, braukšus izbraukt 1, braukšus pārbraukt 1, guļu iegulties 1, guļus iegulties 1, jāšus jāt 1, jāšus pārjāt 1, kliegšus iekliegt 1, kliegšus kliegt 1, kniebšus kniebt 1, kopus kopt 1, lišus aizlīst 1, lišus atlīst 2, lišus ielīst 1, lišus līst 6, lūgšus lūgt 8, lūgšus lūgties 30, lūgšus pielūgties 2, nešus aiznest 7, nešus ienest 6, nešus iznest 4, nešus nest 3, nešus nonest 1, pamīšus mīties* 3, **peldus peldēt 1**, pusskriešus noskriet 1, pusskriešus pieskriet 2, pusskriešus skriet 1, **rāpus ierāpot 5**, rāpus izrāpāties 1, rāpus norāpt 1, rāpus norāpties 1, **rāpus rāpot 1**, rāpus rāpāties 2, raušus aizraut 1, raušus ieraut 4, raušus izraut 3, raušus noraut 3, raušus raut 3, raušus rauties 2, raušus uzraut 1, skriešus aizskriet 10, skriešus atskriet 6, skriešus ieskriet 3, skriešus izskriet 6, skriešus noskriet 5, skriešus pārskriet 1, skriešus skriet 49, skriešus uzskriet 5, **stāvus stāvēt 5**, steigšus piesteigties 1, steigšus steigties 9, stumšus iestumt 2, stumšus izstumt 1, stumšus stumt 4, **teciņus tecēt 5, tupus tupēt 1**, vešus atvest 1, vešus vest 1, vilkšus aizvilkt 2, vilkšus atvilkt 2, vilkšus ievilkt 3, vilkšus novilk 2, vilkšus pārvilk 3, vilkšus vilkt 14*

„Rainis” (13 vārdlietojumi / 12 lemmas): *braukšus uzbraukt 1, lūgšus lūgt 1, lūgšus lūgties 1, nešus aiznest 1, nešus ienest 1, raušus atraut 2, raušus raustīt 1, raušus raut 1, skriešus izskriet 1, skriešus skriet 1, stāvus stāvēt 1, vilkšus vilkt 1*

„Saeima” (5 vārdlietojumi / 3 lemmas): *lūgšus lūgt 2, lūgšus lūgties 2, rūpus rūpot 1*

2. pielikums

Iteratīvu konstrukciju datubāze (top leksikogrāfijas programmatūrā „Tschwanel-Lex”, atsevišķi šķirkļi ir dažādā apstrādes pakāpē; semantiskā klasifikācija saskaņā ar Nau 2019, 42nn.)

[..] **ALKT** (I)

alkst un alkst

crave for.PRS.3 and crave for.PRS.3

‘crave for and crave for’ = ‘crave for a lot’

EN: crave for a lot

CZ: dychtit (po něčem/někom), (silně) toužit (po něčem/někom)

Hits in corpora: lvTenTen14 1× (+1? *Trešais svarīgais notikums bija interneta komercializācija . Internets jeb tīmeklis veicināja nebijušus demokratizācijas un decentralizācijas procesus, ko dažādas varas ir alkušas un alkst pārvaldīt , bet tas tomēr tām nav izdevies .*)

[..] *bet Manfeldi ies klausīties tie , kurus uzrunā viņas dzeja , viņas romāni , viņas personība. alkst un alkst viņa dzeju, bet Manfeldi ies klausīties tie, kurus uzrunā viņas dzeja, viņas romāni, viņas personība. • lvTenTen14 (diena.lv)*

alktin alkt

crave for.ADV and crave for.PRS.3

EN: crave for a lot

CZ: strašně/hodně toužit (po něčem/někom)

Hits in corpora: lvTenTen14 11× • LVK2018 1× • Intercorp lv v11 1×
Esmu pārliecināts, ka liela daļa publikas alktin alkt uzzināt, kurš tad ir tik dikti nīstais Kurmītis... • lvTenTen14 (ir.lv)

Visi apkārtnes zemnieku un muižā strādājošo vecāku bērni karstajās vasaras dienās alktin alka izpeldēties vēsajos ezera ūdeņos. • LVK2018 (Daiļliteratūra: Egils Lukjanskis 2006)

Es alktin alku pēc tās dienas, kas nāca arvien tuvāk, un reizē arī baidījās tās. || Žiznil jsem pīmo po onom blīžicim se dnu, a současne jsem se ho bāl. • Intercorp_lv v11 (Daiļliteratūra: Jaroslav Havlíček 1984)

APAUGT (I, pref) cf. **augt**

apaug un apaug (ar putekļiem)

overgrow.PRS.3 and overgrow.PRS.3 with dust.INS?.PL

overgrows and overgrows with dust = is more and more being covered by dust

EN: is more and more being covered by dust

CZ: pokrývá se víc a víc prachem?

*“Es katru reizi to cenšos appušķot un pārveidot. Tā runa man galvā **apaug un apaug**, un, kad mēs atstāsim šovu, man būs ko teikt.* • lvTenTen14 (kasjauns.lv)

augtin apaugt

Hits in corpora: LVK2018 1×

*Viņš tik stāvēja, seja viņam bija nicīga un ļauna, bet viņš godprātīgi turēja rociņu. Visa roka **augtin apaugusi** kārpām, biezā slānī!* • LVK2018 (Daiļliteratūra: Inga Ābele 2004)

APBĒRT

bērtin apbērt

APBURT

burtin apburt

APLIPT

liptin aplipt

APRAUT (I, pref) cf. **raut**

raušus apraut

Hits in corpora: LVK2018 1×

*Atkal pati grāba rupji austu līnu divieli un berza tā, ka likās – āda būs nost, paķēra no plauktiņa ķemmi, plēsdama izrāva caur matiem – labi, ka mati īsi, pāris kunkstienu, un darīts –, **raušus aprāva** riņķī, nopētīja ar gandrīz baltajām acīm un izmeta: – Nu vismaz ir pēc cilvēka!* • LVK2018 (Daiļliteratūra: V. Belševica 1995)

[..] **ATVEST** (I, pref) cf. **vest**

vešus atvest

Hits in corpora: lvTenTen14 1×

ATVILKT (I, pref) cf. **vilkēt**

vilkšus atvilkt

Hits in corpora: lvTenTen14 1×

AUGT (I)

audzin augt

Hits in corpora: Rainis 1×

*JĀZEPS: Ak dievs! kā notiks tas, pēc kā tā kvēlu? Tu teic, ka brāļu niknums **audzin augot!*** • Rainis (Jāzeps un viņa brāļi, 2. cēliens)

audzin saaugt

Hits in corpora: lvTenTen14 1×

*Īsti tā notikās tai vakarā pie Kaspara un Lienas. Viņu sirdis bij, tā sakot, no pašas bērņības kā **audzin saaugušas**. To viņi arī paši ļoti sajuta un nomanīja, kaut gan nebij nedz viens, nedz otrs par to jebkad ko minējuši.* • lvTenTen14 (wikisource.org)

augtin apaugt

Hits in corpora: LVK2018 1×

*Viņš tik stāvēja, seja viņam bija nicīga un ļauna, bet viņš godprātīgi turēja rociņu. Visa roka **augtin apaugusi** kārpām, biezā slānī!* • LVK2018 (Daiļliteratūra: Inga Ābele 2004)

augtin augt

Hits in corpora: lvTenTen14 31× • Rainis 4× • LVK2018 1×

*Arī tas nebūs gluži pareizi – nozīmes nekādas jaunas jau klāt nenāca, viss nozīmēja uz spalvas matu to pašu ko agrāk, bet... nu tas viss tur vienkārši bija... tas BIJA... un... un briestīn brieda... un plūstin plūda... un sūktin sūcās... un **augtin auga**... un vienkārši stāvēja uz vietas.* • LVK2018 (Daiļliteratūra: J. Rozītis 1995)

*Radikālisms acīmredzot **augtin aug**, un tādēļ arī būtu laiks, ka oportunisti sekotu laika garam un pieņemtu iz radikāļu programmas to, kas nenovēršamas attīstības auglis.* • Rainis (publicistika)

*Tas ir neplānoti, protams, neatbalstu abortus, bet nedzīvojam akmens laikā, zinām kā izsargāties, bet šī problēma **augtin aug**. Ne tikai neplānota grūtniecība, arī dažādas slimības...* • lvTenTen14 (sieviessuklubs.lv)

augtin noaugt

Hits in corpora: lvTenTen14 1×

Venta bija baļķu pilna, un krasti augtin noauguši vīnogulājiem – mazākais man tā likās, jo tādus augus biju redzējusi vienīgi Lestenes siltumnīcās. • lvTenTen14 (zagarins.net)

augtin pieaugt

Hits in corpora: lvTenTen14 5×

*Nereti lauku ļaudis uz alkšņiem met nīgru skatu. Un, kā nu ne, ja ar tiem visas grāvmalas **augtin pieaugušas!*** • lvTenTen14 (viss.lv)

*“Un savā trīsdesmit devītajā valdīšanas gadā Asam palika slimas kājas, un viņa slimība **augtin pieauga** spēkā; taču arī savā slimībā viņš nemeklēja To Kungu, bet meklēja padomu pie ārstiem.* • 2.Laiku 16: 12–13

BĀRSTĪT (III)

bārstin bārstīt

Hits in corpora: lvTenTen14 1×

Sākotnēji šie stāsti nebija nekas vairāk kā tikai īsas anekdotes, kādas Vailds mēdza bārstin bārstīt jebkurā laikā un situācijā. • lvTenTen14 (ucoz.lv)

BĀRT (I)

bārtin bārt

Hits in corpora: Rainis 1×

*No istabas izskrēja Anniņa, / Izdēto oliņu paņēma, / Vēl visticīņu **bārtin bar:** / „Ko šī tik daudz kladzināt var!”* • Rainis (lirika)

BĀZT (I)

bāztin bāzt

BĒGT (I)

bēdzin nebēgt neg

bēgtin bēgt

bēgtin nebēgt neg

bēgšus bēgt

Hits in corpora: lvTenTen14 3× • LVK2018 2×

*Tagad vai **bēgšus bēga**, kad ieraudzīja Billei grāmatu rokās.* • LVK2018 (Daiļliteratūra: V. Belševica 1995)

*Archibīskaps Isarnus, agrākais Svētā Tēva Klementa kapellāns, bija spiests **bēgšus bēgt** no Livonijas pirms kādiem trīsdesmit gadiem [...].* • lvTenTen14 (zagarins.net)

BĒRT (I)**bērtin bērt****BIRT** (I)**birtin birt****BLAUT****blautin blaut****BRAUKT** (I)**braukšus braukt****Hits in corpora:** lvTenTen14 6× • InterCorp_lv v12 1×*Lieldienīgas braukšus brauca / asnus veda vezumā.* • lvTenTen14 (svetvietas.lv)**braukšus nebraukt** neg**Hits in corpora:** lvTenTen14 1×*Muižkungs pavēl: Tev jānāk uz muižu. Jauneklis iebilst: Nu, kam pavēlēts kājām iet, tas jau braukšus nebrauks.* • lvTenTen14 (miklas.lv)**BRĒKT** (I)**brēktin brēkt****brēktin nebrēkt** neg**BRUKT** (I) [..]

Rakstam ir Creative Commons Attiecinājuma 4.0 Starptautiskā licence (CC BY 4.0) / This article is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)